

Onruststokers met een gerust geweten

Het is twaalf jaar geleden, dat er een einde kwam aan de nachtmerrie van oorlog en bezetting in ons land. Vandaag herdenken we de bevrijding. Of herdenken we hem niet? Zeker het is bevrijdingsdag! Maar leeft dat nog erg onder ons? Het heeft nooit erg willen vloten met de viering van de 5e mei. Daarom is het juist zo verkwikkend dat bijvoorbeeld de jongeren in Dordrecht een traditie aan het scheppen zijn om van deze dag werkelijk wat te maken. We klagen zo graag over de jeugd; laten we niet blind zijn voor hun verdiensten. En het is een verdienste om de 5e mei in ere te houden, vind ik. Want het is de dag die ons herinnert aan een nieuw begin. Aan de mogelijkheid van een nieuw begin. Het hangt van ons af, of we die mogelijkheid ook benutten. Het is zelfs de vraag of we eigenlijk nog wel beseffen dat die mogelijkheid er is.

Ik heb daar in het begin van dit seizoen voor de radio ook iets over gezegd. Misschien weet U dat nog; het was op die beruchte Zwarte zondag van Boedapest, de 4e november. Ik zei toen:

U herinnert zich toch nog wel de oorlogsjaren met hun angst, hun gebrek, hun duisternis. Toen zult U ook wel eens bij U zelf gezegd hebben, temidden van al die narigheid, temidden van schreeuwend onrecht en machteloze woede, temidden van sombere grauwhed ook: als ik het overleef zal ik van het leven toch iets meer trachten te maken, dan zal ik de tot nu toe verzuimde kansen trachten te gebruiken. Als ik de kans krijg! Was dat niet het gevoel dat ons in 1945 ook bezielde? Nu moet dan alles anders worden. Nu moet het leven werkelijk de moeite waard worden. Herinnert U het zich nog? Sindsdien zijn meer dan tien jaar verlopen, en de sleur dreigt ons weer te overmeesteren. De sleur en de ontmoediging. Niettemin hebben we nu de kansen waar naar wij toen hunkerden. Bij alle ontoereikendheid van het ogenblik, is er nu toch de gelegenheid om vrij uit op de bres te staan voor het levende menszijn en van het leven iets te maken. Welnu humanisten zijn ook zij, die de gelegenheid niet voorbij willen laten gaan; die gedreven worden door de wetenschap dat het ogenblik ze maar één keer gegeven wordt, niet om te theoretiseren, maar om hun verantwoordelijkheid te aanvaarden. Ze kunnen niet anders, omdat ze het verlangen van 1945 niet vergeten konden.

Zo is het inderdaad. In 1945 werden we allemaal bezield door het geloof aan een andere verhouding tussen de mensen dan we zo juist hadden meegemaakt. En als ik hier zeg „geloof”, dan bedoel ik een verlangen en een kracht in ons, die ons tegen alles in voortdrijven; op zoek naar werkelijke menselijkheid. Daarvan wordt ook gesproken in een stuk over Jeanne d'Arc, waaruit ik hier een citaat heb. Het is niet het bekende stuk van Shaw; dit is van Maxwell Anderson. Het hoogtepunt van het stuk is ook hier, wat het hoogtepunt in het leven van Jeanne d'Arc moet zijn geweest: Het verhoor voor haar rechters. Ze heeft de stem van haar geweten gevolgd, totdat ze gevangen genomen is en voor de rechtbank gebracht wordt. Daar staat ze dan als eenvoudig boerenmeisje voor de hoogwaardigheidsbekleders, de vertegenwoordigers van de kerkelijke en wereldlijke overheid en met de brandstapel voor ogen zegt ze tot hen, als ze haar vragen op welke autoriteit ze zich beroept:

„In de gehele wereld bestaat er voor niemand enige autoriteit behalve zijn eigen ziel.”

„Dan kiest ge de dood”, zegt de inquisiteur.

„En als ik mijn leven geef voor die keuze?” antwoordt Jeanne.

„Ik weet nu dit. Iedere man geeft zijn leven voor wat hij gelooft. Iedere vrouw

geeft haar leven voor wat ze gelooft. Eén leven is alles wat we bezitten en we leven het zoals we geloven het te moeten leven en dan is het voorbij. Maar prijsgeven wat je bent en zonder geloof te leven, dat is verschrikkelijker dan sterven, erger dan om jong te sterven."

Het is dit geloof dat tallozen in de jaren 40—45 heeft beziel, en dat ook ons nog steeds bezielen kan. Wat het helemaal is, kan misschien niemand precies omschrijven, maar het is het enige dat ons leven de moeite waard maakt. Wie er door gegrepen is, kan geen rust meer vinden bij de sleur en de halfheid waarmee we langs de tekorten en gevaren van ons bestaan heen leven. En dan spreek ik niet van de onrust die het moderne leven kenmerkt, en vaak veroorzaakt wordt door innerlijke leegte en onzekerheid, maar van de onvrede, die juist uit innerlijke volheid en rust voortvloeit. Zo iemand wordt een onruststoker, maar een onruststoker met een gerust geweten, want hij neemt het op voor de dingen waar het echt op aan komt.

Zo zijn ook wij humanisten onruststokers met een gerust geweten. Onruststokers onder de christenen, onruststokers onder de buitenkerkelijken in het algemeen en als het goed is, ook onruststokers onder onze eigen geestverwanten.

Wij zijn onruststokers onder de christenen: niet doordat we hier en daar ook aanspraak maken op wat overheidssubsidie, al kunnen velen dat maar moeilijk verteren. Maar veel meer doordat we ons presenteren met een eigen visie en een eigen taak, doordat we een eigen gezicht vertonen en met eigen handen ons werk willen doen. We zijn opgehouden alleen maar buiten-kerkelijk, ongodsdienstig te zijn. We zijn niet langer „niets", we zijn humanisten. En ook door de wijze waarop we ons werk verrichten trachten we sleur en gewoonte te doorbreken. Daardoor zijn we onruststokers. Maar wij van onze kant zijn het in het besef, dat we toch met de godsdienstige mens in één wereld staan en een gezamenlijke verantwoordelijkheid dragen, zoals we ook in de bezetting tezamen stonden tegenover de aanranding van de mens. Ook daardoor zijn we onruststokers, doordat we de gedachte aan deze menselijke solidariteit niet vergeten konden.

Maar we zijn ook onruststokers onder de ongodsdienstigen en buitenkerkelijken. Doordat we geen genoegen nemen met vlakheid en kleurloosheid en alleen al door onze aanwezigheid een uitdaging zijn tot kleur bekennen. En dat kleur bekennen is dikwijls lastig, bezwaarlijk, hinderlijk. Vandaar ook de talloze bezwaren die steeds weer tegen het humanisme en de humanistische beweging worden ingebracht. En die voor driekwart ook wel juist zullen zijn. Want allicht dat mensenwerk gebrekkig en vol fouten is. Maar dat verandert niets aan het feit dat dit humanisme in de buitenkerkelijke wereld iets vertegenwoordigt van de bezieling en de bewustwording van 1945; dat het iets poogt vast te houden van het élan en het geloof van de bevrijding; dat het de eerbiediging van de mens centraal stelt en een geestelijke basis probeert te verheffen voor een duurzaam verzet tegen onmenselijkheid. Daarom zijn we onruststokers, ook in de buitenkerkelijke wereld.

En als het goed is, tenslotte ook onruststokers onder onze eigen geestverwanten in de engste zin. Want ook voor ons is de verleiding groot om tevreden te zijn met wat bereikt is; om voldaan te kijken naar de organisaties, instellingen, bladen en publicaties die tot stand gebracht zijn; om zachtjes in te dommelen in het bewustzijn van een welomschreven humanistische overtuiging en een welgeordende ontwikkeling van de humanistische organisaties. Maar laten we wel bedenken dat we in 1945 met niets begonnen zijn. Zonder aanhang, zonder organisaties, zonder publiciteitsmiddelen, zonder beginselverklaringen en theorieën, maar met een brandend verlangen en een intens geloof. En dank zij dat verlangen en geloof van 1945 is het humanisme kunnen gaan betekenen, wat het nu betekent. Niet alleen als factor in de samenleving, maar ook in het persoonlijk leven van tallozen. Maar alleen in de mate waarin dat geloof en verlangen uit die tijd der bevrijding in ons levend blijven, wordt ons humanistisch bankpapier gedekt door echte waarden. Al het andere is geestelijke inflatie die op ontreding uitloopt, zo niet op valse-munterij. De herdenking van de bevrijding is een jaarlijkse vernieuwing van de waarden, die de zin van ons werk uitmaken.

* * *

Dat men humanist is moet blijken. Niet doordat humanisten betere mensen zijn, om van volmaaktheid maar niet te spreken, maar doordat ze proberen echt en volledig mens te zijn in de zin waarin we dat twaalf jaar geleden hebben verstaan. Daardoor kunnen we in de dagelijkse sleur iets brengen van de intensiteit die we toen werkelijk hebben beleefd. Daardoor krijgt ons leven een achtergrond die reden geeft aan alle doen en laten. Maar we zullen dat alleen kunnen als het geloof in ons levend is; het geloof dat we ons onder anderen in vijf jaar van onder-

drukking en verzet veroverd hebben; het geloof van de 5e mei. Waarvan Jeanne d'Arc getuigt:

„In de gehele wereld bestaat er voor niemand enige autoriteit behalve zijn eigen ziel.”

„Dan kiest ge de dood”, zegt de inquisiteur.

„En wat als ik mijn leven geef voor die keuze? Ik weet nu dit. Iedere man geeft zijn leven voor wat hij gelooft. Iedere vrouw geeft haar leven voor wat ze gelooft. Eén leven is alles wat we bezitten en we leven het zoals we geloven het te moeten leven en dan is het voorbij. Maar prijs geven wat je bent en zonder geloof te leven, dat is verschrikkelijker dan sterven, erger dan om jong te sterven.”

Dr. J. P. VAN PRAAG.

Echt en onecht in geloof en ongeloof

Een nieuwe brochure van de hand van

Prof. Dr. T. T. TEN HAVE (oud-hoofdbestuurslid)

Prijs 75 cent

Bestellingen te richten aan het Centraal Bureau Humanistisch Verbond
Oudegracht 152, Utrecht - Telef. 10163 - Postgirorekening 304960